

SIKER VAGY KUDARC ?

Az 1996. április 22.-május 03. között Genfben megrendezett egyes hagyományos fegyverek korlátozásáról szóló konvenció (CCW) felülvizsgálati konferenciájának tapasztalatairól.

Dr. Jákó Gyula okl. mk. ezredes, egyetemi docens
ZMKA műszaki tanszékvezető helyettes

A világ közvéleményének egy részét rendkívüli módon felháborította a hírügynökségek által kiadott jelentés, amelyben közzétették az 1980-ban Genfben aláírt fegyverzetkorlátozásról szóló egyezmény felülvizsgálatát követő - új, aknákról szóló - jegyzőkönyv létrejöttét. A korábbi sikertelen tárgyalási fordulók után talán érthető volt a negatív hangnem, ma azonban a nehéz kompromisszumok árán kialakított új okmány értékét talán nem kellene lebecsülni. E kérdések tisztázására szeretnék a szakmai közvélemény fórumán néhány tapasztalatot elmondani.

A korábban megkezdett konferencia sorozat két korábbi, majd záró szakaszában mint katonai szakértő vettem részt. Feladatomban az volt, hogy segítsen a tárgyaló küldöttség munkáját az Egyezmény új II. Jegyzőkönyvének összeállításával kapcsolatos szakmai jellegű kérdések értelmezésében, a magyar álláspont előkészítésében, különös tekintettel az aknák szerkezeti felépítésére, működésére, valamint a telepítési és mentesítési műveletek szakszerű végrehajtása kapcsán betartandó szabályokra.

Az Egyezmény korábban a gyújtófegyverek, a röntgen segítségével ki nem mutatható repeszekkel pusztító eszközök, az aknák valamint a meglepő aknák és más eszközök korlátozását írta elő. A mostani változat kiegészül a vakságot, vagy tartós látáscsökkenést okozó lézerfegyverek kifejlesztésének, gyártásának, és

alkalmazásának korlátozásával, valamint az aknákra vonatkozóan új rendszabályokat ír elő.

Elemzésem az aknákkal kapcsolatos kérdésekre kívánom korlátozni.

Munkám tapasztalatait összegezve a tárgyalások fő jellemzőjeként előjárójában rögtön és egyértelműen megállapítható volt, hogy a résztvevő delegátusok minden egyes kérdést kiélezett politikai, stratégiai, gazdasági és humán érdekek ütköztetése közepette vitáltak meg, kiemelten kezelve a mindig ártatlan polgári lakosságnak különösen a gyalogság elleni aknákkal szembeni védtelenségének problémakörét. Ami a korábbi tárgyalásokhoz képest feltűnő különbségként szembeütköző volt a befejező tárgyalási szakaszban, az a résztvevő országok kompromisszum készségének növekedése volt a sikeres tevékenység érdekében.

Talán nem felesleges arról szólnom néhány szót, hogy a helyzet elemzését befolyásolja néhány alapvető, a sajtóban kevésbé fellelhető információ. A konvenció felülvizsgálatát két döntő fontosságú tényező indokolta. Első és talán a legfontosab elemnek a különböző helyi háborúk, belháborúk során telepített százezer nagyságrendű és működőképesen visszamaradt akna tekinthető, amely óriási erőfeszítések ellenére is kifejtik hatásukat, pusztítják a békés polgári lakosságot, felnőtteket és gyermekeket. Másodikként meg kell említenem azt, hogy az aknák megítélése a hatvanas évek technikai színvonalára alapozott korábbi jegyzőkönyvhöz viszonyítva jelentősen módosult.

A humánusan gondolkodó fejlettebb fele a világnak jogosan háborodik fel a tárgyalások elhúzódása és az aknák nem teljeskörű betiltása miatt, azonban azt is kell látni, hogy a honvédelmi feladatok ellátása során a különböző országok jelentős része nem nélkülözheti egy esetleges fegyveres konfliktus során a meglehetősen olcsó és hatékonyan alkalmazható aknák igénybevételét. Meggondolandó viszont, hogy a gyalogság elleni aknák alkalmazásának elvei nem elavultak-e.

A különböző országok érdekei között jelentős eltérés van. Másként gondolkodik az iparilag fejlett világ, amely a leghatékonyabb, legújabb technológiai vívmányokat alkalmazó haditechnikai eszközöket tömegesen alkalmazva képes

védelméről gondoskodni, és jelentős segélyprogramokat is képes támogatni a fejletlen világ megsegítésére és másként amelyek a közepesen fejlett országok közé tartoznak jelentős hadiiparral, hadiipari exporttal és haditechnikai eszköztárral. Megint másként a volt gyarmati országok amelyek a technikai fejlődésben elmaradva, kül- és belviszályok által szétzilálva szinte kilátástalan harcot vivnak a szegénység, saját pártütők és a betolakodók ellen, a normális társadalmi és gazdasági fejlődés megindítása érdekében.

A felülvizsgálati konferencia előtt mindössze ötvennégy ország ratifikálta az egyezményt, és sajátos módon a legtöbb segítséget igénylő és az aknák pusztító hatásától legjobban szenvedő ország még nem. (Kambodzsa, Afganisztán, stb.) Ennek ellenére több mint száz ország képviselői és számos nem állami szervezet és humán szerveződés is részese volt az egyezmény új kialakításának.

A korábbi jegyzőkönyv tartalma ismert műszaki körökben, ezért elsődlegesen az olyan érdekességeket, különbözőségeket emelném ki, amelyek ráirányítják a szakemberek figyelmét az előzőhöz képest eltérő szabályzásra, előírásokra.

1. Az új II. Jegyzőkönyv hatályának kiterjesztése sokkal árnyaltabban, részletesebben fogalmazza meg az alkalmazás körét, mint a korábbi, ezért alkalmazása sokkal egyértelműbb lehet.

2. A meghatározások a korábbinál egyértelműbb formában és tartalommal elemzik azon kategóriák körét, amelyek a jegyzőkönyvben alkalmazásra kerültek. Fontosnak tartom a korábbi általános megfogalmazásokkal szemben a technikai paramétereket és az aknák működésének leírását megalapozó meghatározások kidolgozását. E tekintetben fontos megjegyezni, hogy a 80-as Egyezményt követő időszak alatt az aknagyártás technológiája olyan mértékben fejlődött, hogy a korábbi meghatározások nem voltak fenntarthatók. Különösen a mikroelektronika fejlődése váltott ki robbanásszerű minőségi ugrást az aknafegyver fejlesztésben.

3. A jegyzőkönyv egyes részei az aknákra általában, míg más részei a gyalogság elleni aknákra, a meglepő aknákra és más eszközökre vonatkozó rendszabályokat taglalnak.

Az akna és a gyalogság elleni akna kategóriák gyakori összemosása, helytelen felfogásban való alkalmazása, értelmezése elég gyakran váltott ki felesleges vitákat a tárgyalások során a nem szakértő felek között.

Az ilyen jellegű ellentmondások feloldását segítette az, hogy a 3. cikk után külön cikk (4.) foglalkozik a gyalogság elleni aknák alkalmazásának korlátozásával.

4. A kibővített 3. és 5. cikk korlátozásai az korábbihoz képest sokkal pontosabban fogalmazzák meg azon katonai rendszabályok körét, amelyek betartása gyakorlatilag minimálisra csökkentheti az ártatlan polgári személyek sérülésének valószínűségét, valamint a háború utáni aknamentesítési munkák elvégzésének idejét. Ez különösen az utóbbi években a távtelepítésű aknák széleskörű elterjedése miatt fontos.

5. A meglepő aknák és más eszközök alkalmazásának korlátozása lényegében megerősítésre került. E tekintetben azt kell látni, hogy a szervezett katonai tevékenység elhatárolódik teljes mértékben az utóbbi években elszaporodott terrorista módszerként közismertté vált robbantási és aknásítási műveletektől. A jegyzőkönyv ezzel elősegíti a terrorizmus elleni összehangolt fellépés jogi alapjának erősítését.

6. Az új 8. cikk szigorú korlátozást jelent a különböző típusú aknafegyverek átadására vonatkozóan. E cikk hivatott fellépni a fejlett technológiával és nagy gyártókapacitásokkal rendelkező országok szokásos magatartása ellen, amikor a korábbi technikai szinten álló fegyverek cseréje során az elavult eszközöket a fejletlenebb országok irányába értékesítik. Amennyiben ilyen tevékenység körvonalazódna, a jegyzőkönyv a korlátozások elfogadásával ellensúlyozza az alkalmazás lehetőségét.

Sajnos éppen ezek a fejletlen technikai szinten levő, olcsó, nehezen felderíthető, sokáig működőképes, költségesen hatástalanítható aknák okozzák a polgári lakosság körében a legvadabb pusztítást.

7. A 9-12. cikkek logikus egységet képezve részletesen taglalják a telepítés, vagy felderítés után az aknák, aknamezők nyilvántartásának, majd ezen adatok kezelésének, átadásának rendszabályait. A jelen jegyzőkönyv választ ad a távtelepítésű aknák nyilvántartásának problémájára is. A korábbi, hagyományosan rendszerbe - általában sorokba - telepített aknákkal szemben a szórt aknamezőkben az aknák kaotikusan helyezkednek el. Ez lehetetlenné teszi az aknamezők pontos határainak megállapítását, esetleges megjelölését. Pontosan ez az oka annak, hogy az egyezmény igen szigorúan behatárolt térbeli, időbeni korlátokat szab a szórt aknák alkalmazásának, előírja az önmegsemmisítés, önsemmlegesítés és önhatástalanítás rendjét, az ilyen fegyverek ismérveit.

8. Részletesen előírják a meglévő és a biztonságot nagymértékben fokozó információk kezelésének, átadásának rendjét, körülményeit, feltételeit. Ugyancsak fontos a különböző nemzetközi szervezetek tagjainak védelméről, megóvásáról intézkedő rész, amelynél helyet kap a nem állami szintű humán érdekeket támogató szervezetek köre is. E tekintetben a tárgyalások alatt a nemzetközi humán szervezetek igyekeztek a nyomásgyakorlás eszközével erősíteni az ilyen jellegű védelem fokozását.

9. A szerződő felek konzultációja, jelentési kötelezettségeinek általában éves gyakorisággal jelentkező kötelezettsége új feladat. Lényegesnek tartom, hogy a jegyzőkönyv gondoskodik arról, hogy lehetőleg friss, aktuális információk alapján, szervezett, folyamatos, technológiailag jól támogatott együttműködés alakuljon ki a világ aknafertőztöttségének megállítására, majd csökkentésére. A 13. cikk írja elő azt a kötelezettséget is, hogy a jegyzőkönyv által előírt kötelezettségeket a fegyveres erőkn belül, valamint az illetékes szervezeteken belül feldolgozzák,

oktassák, a törvénykezés keretein belül érvényre juttassák.

10. A technikai melléklet az a része az anyagnak, amely nélkül nem értelmezhető egyértelműen. Olyan aprólékosan kidolgozott rendszabályokat tartalmaz, amelyek egyben azt is jelentik, hogy az aknák új felfogás szerinti értelmezése a további alkalmazást teljesen más alapokra helyezi.

11. A nyilvántartásról szóló rész előírja az aknák származásának pontos jelölésétől kezdve mindazon részleteket, amelyek viszonylag nagy pontossággal felderíthetők, visszakereshetők és mentesíthetők a különböző rendeltetésű és technikailag kivitelezett aknamezők, aknásított tereprészek.

Lényeges új szabály, hogy a színlelt aknamezők nyilvántartása pontosan olyan rendszabályok szerint történik, mint a valóságé. Ezáltal nem fordulhat elő olyan eset, amikor a harcok során a már aknamezőnek hitt területre egy újabb akció során akna kerül, és a nyilvántartás "komolytalansága" miatt a mentesítés során véletlen baleset történik.

12. A haderők jelenleg több tízmilliós nagyságrendű darabszámban rendelkeznek olyan aknákkal, amelyek az olcsó műanyag technológia alkalmazása mellett a fémek mellőzése miatt nehezen, vagy egyáltalán nem érzékelhetők az elektromágneses jelenségekre alapuló hagyományosnak mondható aknakutató műszerekkel.

A felderíthetőség kritériumainak pontos szabályozása elkerülhetővé teszi a véletlen robbanások bekövetkezését. 1997 január 1. után lényegében tilos olyan akna telepítése, amely nem tartalmaz, vagy nincs hozzá rögzítve egy meghatározott tömeget képező koncentrált ferromágneses anyag.

13. A technikai kérdések között az önmegsemmisítés és az önhatástalanítás leírása kiemelkedően sok vita árán került kidolgozásra. A gyalogság elleni aknák előállítási költségének rendkívüli növelését idézi elő a 3. pont. igen magas technikai követelmény az aknák maximum 30 nap utáni önmegsemmisítése 90 %

valószínűséggel, illetve az önhatástalanítás garantált végrehajtása 120 napon belül az aknák 999 ezrelékénél.

A régi aknák hatalmas felhalmozott készletei, és a újakkal szembeni szigorú előírások következtében alakult ki a 9 éves átmeneti időszak szükségessége. Talán ez a pont az, amelyik leginkább felháborította a keményebb szankciókat sürgető fejlett országok és a különböző humán szervezetek képviselőit.

Azt már említeni is felesleges, hogy néhányan minden akna azonnali és teljes betiltását követelték. A világ mai állása szerint sajnós az önvédelem fokozásának ez az igen veszélyes, de hatékony eszköze még rendszerben fog maradni, és Magyarország védelmi érdekei is ezt követelik.

14. Megítélésem szerint a magyar álláspont lényegében mindvégig összhangban volt a reális kompromisszumot kereső országok törekvéseivel és a záróülésem elhangzott kinyilatkozások is ezt erősítették.

Az Egyezmény és Jegyzőkönyveinek hatálybalépésére csak a Parlament általi elfogadása után kerülhet sor. Ezt követően elkerülhetetlen az aknák fejlesztésével, technikai követelményeik kialakításával, gyártásukkal, felhalmozásukkal és tárolásukkal, exportjukkal vagy átadásukkal kapcsolatos nézetek és korábbi intézkedések felülvizsgálata és korrekciója. Ezért fontosnak tartom, hogy az Egyezmény hatályba lépése előtt lehetőség legyen annak megismerésére, tanulmányozására és a közeljövőben végrehajtandó műszaki feladatok megoldásánál előírásainak figyelembevételére. Különösen fontosnak tartom a nemzetközi szervezetek keretein belül szolgálatot teljesítő állomány minél előbb ismerje meg az új jegyzőkönyv tartalmát.

Ezt elősegítendő elkészítettem az egyezmény új II. Jegyzőkönyvének nem hivatalos - tájékoztató jellegű - fordítását amely a MH. MŰF. részére megküldésre került és vagy általa vagy a ZMKA műszaki tanszékén hozzáférhető tanulmányozás céljából. (Sajnos terjedelme nem teszi lehetővé közzétételét.)

Végül talán kimondható az a következtetés, hogy a sajtóban megjelent szkeptikus véleményekkel ellentétben sikerként lehet elkönyvelni a józanul gondolkozó emberek által kidolgozott általános, a hadviselő feleket kötelező és önkorlátozó intézkedések sorát kialakító új nemzetközi szerződést. Bár a pacifista felfogás szerint gondolkodóknak lényegében igaza van abban, hogy az összes aknát be kell tiltani, és a meglévő készleteket maradéktalanul meg kell semmisíteni, azonban a világ mai állása szerint ez még nem lehetséges. Az viszont jelentős előrelépést jelent, hogy elképzelhető az indokolatlan és mértéktelen pusztítás csökkentése, a mintegy 65 országban letelepített aknamilliók nemzetközi összefogással történő hatástalanítása és a szinte kezelhetetlen problémát okozó aknakészletek felszámolása.

Pour l'avenir de l'humanité: un monde sans mines antipersonnel
Für die Zukunft der Menschheit: eine Welt ohne Landminen
For Humanity's Future: A World Without Land Mines

